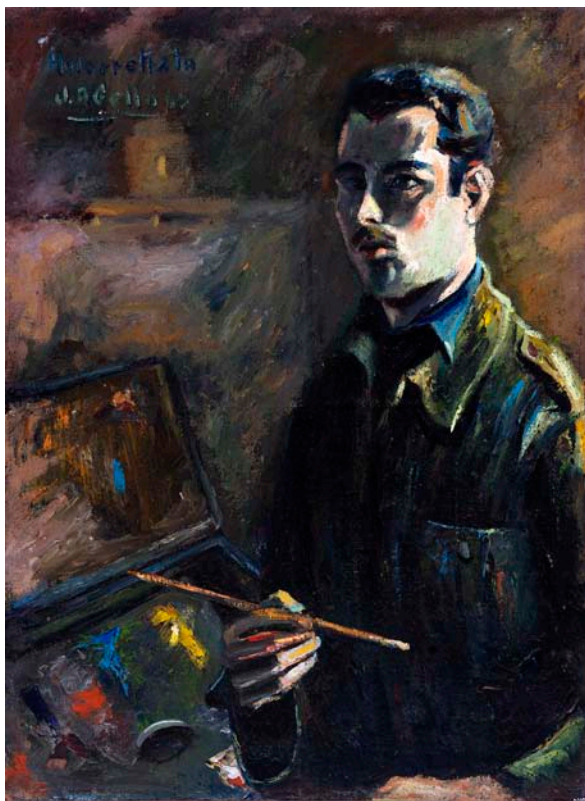

MUSEU ABELLÓ

Autoretrat i altres obres primerenques de Joan Abelló. Testimonis íntims de la postguerra a Mollet

Àlex Garcia Delgado *

195

Font: Museu Abelló
Autor: Joan Abelló i Prat
Títol: Autoretrat
Any: 1945
Tècnica: oli sobre tela (de sac)
Mides: 81 x 60,2 cm (sense marc) i 102 x 81 x 7 cm (amb marc)
Núm. de registre FMJA:¹
2089

¹ Fundació Municipal Joan Abelló

* Historiador de l'Art, alexdelgado_26@hotmail.com

Article rebut el 20 d'octubre de 2022; acceptat el 24 d'octubre de 2022.

Resum: Els bombardejos de la Guerra Civil a Mollet (1938 i 1939) tindran un fort impacte en el jove Joan Abelló i Prat (Mollet del Vallès, 1922-Barcelona, 2008). Fill d'una família humil, Abelló es reivindica com a artista en els difícils i precaris anys de la postguerra. D'aquests anys, el Museu Abelló en conserva un conjunt d'obres molt íntimes, d'entre les quals destaca *Autoretrat*.

L'article revisa l'obra més primerenca i alhora desconeguda d'Abelló a partir, sobretot, de cites del mateix artista molletà.

Paraules clau: *Autoretrat*, Guerra Civil, interioritats, Joan Abelló i Prat, Mollet del Vallès, Museu Abelló, pintura, postguerra

Autoretrat and other novice works of Joan Abelló. Personal witnesses of the post-war period in Mollet

Abstract: The Civil War bombings in Mollet (1938 and 1939) had a strong impact on the young Joan Abelló i Prat (Mollet del Vallès, 1922 - Barcelona, 2008). Son of a modest family, Abelló asserted himself as an artist in the years of hardship of the post-war. From these years, the Abelló museum has several personal works, among which stands out *Autoretrat*.

The article reviews the novice and less-known work of Abelló mixed with quotes from the artist.

Keywords: *Autoretrat*, Spanish Civil War, interiorities, Joan Abelló i Prat, Mollet del Vallès, Abelló museum, painting, post-war

Qui viu una guerra no l'oblida mai, per més que intenti esborrar-la dels pensaments. Joan Abelló i Prat (Mollet del Vallès, 1922-Barcelona, 2008) tenia tretze anys quan va esclatar aquella maleïda guerra que duraria tres anys. Pocs dies després de fer els quinze anys va veure com bombardejaven el seu poble, un 8 de gener de 1938. Setze persones van perdre la vida als Quatre Cantons. Un any més tard, el 25 de gener de 1939, Mollet tornava a ser bombardejada. Entre el carrer de Berenguer III i els camps que hi havia al voltant de la riera Seca, vuit víctimes mortals més. Abelló va deixar constància escrita del que va veure i viure en unes memòries de la Guerra Civil

que, més tard, ell mateix va destruir. Abelló ho recordava en una de les converses que va tenir amb en Josep Masats: "Explicava fets d'una manera molt elemental, però em va semblar que em comprometien. Hi parlava dels bombardejos de Mollet i del que feia el *Canarias*² a Barcelona" (Masats, 2001, p. 12). Potser la por i la necessitat de passar pàgina el van dur a destruir aquells escrits i centrar-se en la construcció del seu món pictòric: "Volia fer coses d'artista. Buscava el meu camí. Tot això s'acabà quan vaig dir: Jo he de pintar i prou. I em començà la fal·lera de la pintura" (Masats, 2001, p. 12). L'acció de construcció i destrucció també acabarà amb algunes de les seves primeres obres

² Creuer pesat que es va convertir en el vaixell més icònic de la Marina de Guerra espanyola. Va estar al servei del bàndol nacional durant la Guerra Civil.

pictòriques. Ara bé, la decisió que havia pres era ferma, es dedicaria a la pintura malgrat els records turbulents de la guerra tot just acabada i la repressió i la precarietat més absolutes de la postguerra.

El primer estudi d'Abelló va ser el galliner de casa seva. Un espai literalment pres a les gallines, mitjançant la separació creada amb taulons i fustes. Tan aviat com el fantasma de la guerra va començar a transformar les vides de la gent, aquell improvisat estudi es va convertir en el millor dels refugis. En paraules del mateix Abelló recollides a Masats (2001):

Vam anar tres anys a la deriva. La guerra ens va fer fora del col·legi. Teníem tretze, catorze anys (...) (p. 64). Amb catorze anys, no entenia la guerra, si és que es pot entendre mai una guerra. Bons i dolents? Era massa simple, classificar-ho així. I per un nen que es feia gran massa de pressa, resultava complicat (p. 13).

Els mateixos esdeveniments del final de la guerra³ portaran el jove Abelló a ser vigilant de la fàbrica tèxtil de Can Fàbregas:

Van reclutar joves per fer-hi de guardians, entre els que no tenien edat per anar a la guerra. Em van donar un mosquetó i em nomenaren vigilant [de la fàbrica]. No sabia ni com es carregava [el mosquetó], i hi vaig fer guàrdia una bona temporada (Masats, 2001, p. 17).

En aquells primers anys de la postguerra, Abelló ja havia aconseguit el seu refugi personal però ara el problema era disposar dels materials més bàsics per poder desenvolupar la seva creació artística. En aquest context complicat, marcat per les carències i les necessitats, el jove pintor aprofita tot allò que té al seu abast. Ell mateix es construeix els bastidors dels quadres amb trossos de fusta, i s'encarrega, amb molt d'enginy, de pensar quins materials emprarà com a matèria pictòrica. Els sacs, que a casa seva utilitzaven per cobrir les gàbies dels conills, esdevindran les improvisades teles.

Un dels exemples pictòrics més interessants d'aquesta complicada etapa és *Autoretrat*. El pintor es representa dret, lleugerament de perfil i mira fixament a l'espectador. Amb la mà dreta subjecta un pinzell. Davant seu trobem una caixa de pintures i, al fons, intuïm la silueta d'un cavallet amb una tela. Té un cromatisme contingut, en el qual hi predominen els colors marronosos. En aquests anys, iconogràficament, els paisatges del seu entorn i els retrats de familiars són els temes que predominen en les seves obres mitjançant l'ús de colors grisos i marrons que determinen un gust per la intimitat i una profunda espiritualitat. No obstant això, l'obra planteja una certa problemàtica pel que fa a la cronologia. La inscripció de l'anvers és de 1945, però el revers està datat entre 1939 i 1940. Tot i

³ Ens referim al segon bombardeig de Mollet, el del 25 de gener de 1939, que va provocar víctimes i danys materials en molts edificis del carrer de Berenguer III, entre ells la fàbrica tèxtil de Can Fàbregas. L'afectació del recinte de la fàbrica va fer que s'hi pogués accedir des del carrer.

això, la tipografia del revers sembla molt nova, posterior segurament a la data de la realització del quadre. De fet, en aquesta època tan primerenca en la qual ens situem, Abelló no solia deixar inscripcions en el revers de les obres, cosa que fa més factible la datació de 1945. Sigui com vulgui, és precisament el 1945 quan l'artista crea una exposició al seu poble, sota el patrocini de l'Ajuntament, en la qual presenta trenta-set obres entre paisatges, retrats i bodegons.

Potser el tret més significatiu d'*Autoretrat* és la mateixa temàtica. Enfront de les dificultats, l'obra és el resultat de la voluntat d'Abelló de reivindicar-se a si mateix com a artista, en un moment en el qual, en les seves pròpies paraules: “des del punt de vista de la gent de l'època, un artista era la creu de la família” (Masats, 2001, p. 73). Aquest esquema de retrat és molt present en la història de l'art occidental des de l'època moderna. S'utilitza per reivindicar la posició artística del representat, mostrant-se com a tal. Abelló deixa constància de la lògica preocupació que tenien els seus pares enfront de la seva voluntat de dedicar-se a la pintura en un context marcat per la més estricta supervivència:

Mentrestant, hi havia gent que deia als meus pares: “El vostre fill ha fet un quadre de primavera”, i ells n'estaven prou contents. Els pares no em lloaven, però tampoc no m'anaven en contra. Se'ls escapava el que jo feia. No m'acabaven de seguir (Masats, 2001, p. 8).

Tot i això, “els pares ho entenen, que pintés, convençuts del meu

èxit. A la seva manera, el van intuir o es van resignar al fet que provés fortuna” (Masats, 2001, p. 73).

En aquesta mateixa atmosfera, podem situar *Retrat del meu pare*, datat l'any 1945 i realitzat també sobre tela de sac, amb unes característiques tècniques molt similars a *Autoretrat*. També d'aquesta etapa, o fins i tot potser una mica anterior, és *Teresa Pi Cariteu, la meua besàvia*. Tot i aquest títol, Voltes (1974) considera que es tractaria de la representació de la seva àvia; qui, amb el mateix nom, encaixaria millor en la cronologia de la peça.

Serà també durant aquests anys de postguerra quan Abelló començà a sortir a pintar a *plein air* amb

Figura 1. *Retrat del meu pare*. Font: Fundació Municipal Joan Abelló

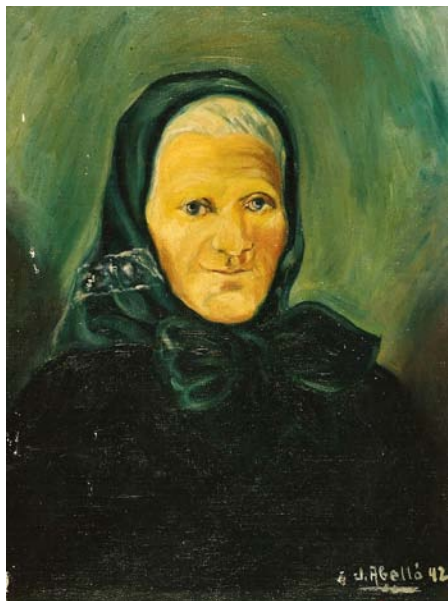

Figura 2. Teresa Pi Cariteu, la meva besàvia. Font: Fundació Municipal Joan Abelló

els seus amics molletans Castellsagués i Rosés, d'on resultaran unes obres que, segons el mateix Abelló, acusen la influència evident de Joaquim Mir, el primer referent pictòric del pintor. És una etapa en la qual sorgeix una paleta cromàtica més viva, colorista i lluminosa, amb algunes tendències impressionistes fruit del seu jove esperit creador, que, ara amb més llibertat, treballa en la recerca d'una personalitat artística que encara està per definir. Una mostra clara és el *Carrer de la Gavineta*,⁴ on Abelló presenta aquest carrer avui desaparegut⁵ i la seva gent. La composició, vertical, disposa d'una perspectiva molt clara basada en un punt de fuga situat al centre de la composició, una mica

cap al costat esquerre, en el qual Abelló representa un paisatge molt esquematitzat i difús, emmarcat per la representació d'un conjunt de quatre arbres que, sense fulles, centren encara més l'escena i guien la mirada de l'espectador cap a aquest fons. Pel que fa al cantó dret, Abelló hi situa la representació en fila d'un conjunt de cases iguals, a primer terme de les quals representa un conjunt d'estris i materials del camp, amb alguns apunts de vegetació. Les cases, que presenten una simetria i una formalitat molt correctes, mostren en algunes de les portes la representació de figures humanes, que, a part de donar vida i dinamisme a l'escena, la transformen en costumista: l'obra és un reflex de la vida del poble, una escena anecdòtica que representa l'entorn més pròxim del jove pintor. Tam-

199

Figura 3. Carrer de la Gavineta. Font: Fundació Municipal Joan Abelló

⁴ D'acord amb la inscripció del revers del quadre, el pintor el titula: carrer de la Gavineta. Ara bé el topònim correcte és Ganiveta. Es tracta, doncs, d'un error per similitud fonètica.

⁵ Es trobava on avui hi ha la plaça del mateix nom.

bé, a la banda esquerra, Abelló situa la representació, en primer terme, d'un conjunt de nens fent algun tipus de joc seguit d'una casa més simple i primitiva que les del cantó dret. Tot plegat, coronat per un cel amb núvols en una peça que, cromàticament, presenta un clar domini de tons ocres, groguencs i marronosos, que provoquen una escena molt clara i homogènia.

Encara que amb una atmosfera molt diferent, aquesta obra és també testimoni del Mollet d'aquells anys. Hi ha més color, sembla ha-

ver-hi més vida, però representa també altres intimitats, altres històries, que, imaginades o reals, han quedat permanentment gravades en aquest instant a partir de la pinzellada d'Abelló. Són persones anònimes, són històries que no s'arribaran a escriure mai, però que han quedat immortalitzades per sempre per un artista que, tot i aquest context, en les seves mateixes paraules, va tenir una joventut normal, "si deixem de banda la rauxa d'artista que em consumia" (Masats, 2001, p. 8).

Bibliografia

Bentz, J. (2004). *Abelló en Madrid*. Fundació Municipal Joan Abelló i Ayuntamiento de Madrid.

Masats, J. (2001). *Les arrels d'Abelló*. Mediterrània.

Voltes, P. (1974). *Abelló*. Publicaciones Reunidas.